

Igor
Torkar

Deseti bratje

(Zaključno poglavje iz knjige, ki bo še ta mesec izšla pri Cankarjevi založbi)

Nekaj ni v redu z mano. Vse večkrat mi v omrežju živcev pregorijo varovalke. Svetila čustev in misli ugasnejo. V temi ničesar ne vidim, ničesar ne čutim. V njej nestrpno tavam in zaman zmedeno tipam v nerazvidnost vsega... da bi ujel, umiril in razvrstil begajoče misli, prhutajoča čustva, lebdeče, prosojne privide... Včeraj sem si spet zaželel, da bi zgubil samega sebe. Zgrabil sem se za pas, dvignil svoje telo

in ga zagnal daleč proč. Zastokal sem, kot da me je nekaj vrglo z neznane višine na kamnito pot. Zmeden sem stekel po svoje telo, kot pes po odvrženo palico. S težavo sem se v zobeh prinesel sam sebi nazaj. Zaripel in zadihan sem stresal znoj s kože, kot moker maček. In nisem vedel ali vse to počnem zares ali samo v mislih. Znašel sem se v družbi znancev. Pa sem iz nje hitro pobegnil nekam na ceste. Preklete... a se mi blede ali kaj? Resnično ne vem, ali bežim zares ali v mislih, v fantaziji, v prividu. Vem le to... da bežim. Bežim s cest, bežim iz Ljubljane, bežim iz samega sebe, bežim v poljansko bajto in iz nje na travnat Kouček pa z njega navzdol in spet navzgor na Goljavo in v gmajno. Zatečem se v gotsko katedralo starih smrek. Obsedim na skali, pogrnjeni z zeleno preprogo debelega mahu. Sedim... sedim ves vlažen, lišajast, črviv, negiben kot trhel štor... in miže gledam sam sebe. Kaj vidiš, Jerala? Jerala (od znotraj): Praznino! Eh, Jerala, moja praznina je polna, zvrhano polna goste teme. Niti ped pred sabo ne vidim ničesar. V želodcu mi leži velik kamen. Oglat, mrzel. Čudno je, da tudi veverico, ki pod smrekjo objema debel štorž in mu krade semenska zrna, vidim miže... Nekje za mojim hrbtom trka detel. Trka v eno deblo, trka v pet, deset, sto debel hkrati. Trka, trka po mojih sencih. Njegov šilasti kljun se bo pretrkal skozi mojo glavo, skozi možgane. V koncih desetih prstov deset malih src... deset src mi bije...

V katedralo smrek in vame se plazi mrak, kot velik črn jež. V jetrih čutim njegove bodice... Udarec po rami. Trd in kratek, kot bi vanjo uda-

mila strela. Ves smrdim po žveplu ... gorim ... razklalo me je ... Na skali ob meni sedi fant rjave polti. Gledam ga s priprtimi očmi, napnem nozdrvi in stisnem ustnice. On me gleda prijazno. Milo se mi nasmehne, da za hip vidim lepe, bele zobe. Vidim črne, razkuštrane lase. Prepoznam ga:

A ti si ... a jaz sem ... pozabil sem že, da sem bil tak ... Beli zobje, razkuštrani črni lasje, razkuštrana pamet, razkuštrano srce. Zakaj laziš za mano, razkuštranec?

Ker se že dolgo, dolgo nisva videla. Zadnjikrat si bil jaz ... pred petinštiridesetimi, petdesetimi leti. V gimnaziji, na univerzi.

Prava figa! To ti še ne daje pravice, da me zasleduješ!

Skrbi me. Tvoja pamet in tvoje srce že predolgo tavata! Kaj je s tabo?

To se vsa ta samotna leta sprašujem tudi sam. Ne vem ...

Veš! Pa ne poveš zato, ker te je sram! Kaj je s tabo? Odgovori!

Aha! Nov zasliševalec! Povsod sami zasliševalci!

To se ti le zdi, ker premalo *zaslišuješ samega sebe!*

Pojdi z mano, mladi modrijan, pojdi, greva! Modrost ti bo kaj hitro izhlapela! Le kaj bi človek v neumnem življenju počel z modrostjo, prekletu!?

Razkuštranec stopa ob meni ... stopa v meni z mojimi koraki ... In že leživa na čudnem podu, ki ni trden. Ziba se, stresa, nagiba, izmika se ... zdaj zdaj bova padla na železne tračnice pod vrteča se železna kolesa. Pod je lesen. Krmežljave grče naju gledajo sovražno. Stene okrog naju se pijano zibajo in so črne, kot da so se napile katrana.

Je to železna kletka, železna past? — vpraša razkuštranec.

Vagon — odgovorim pomirjajoče.

Pod stropom živinskega vagona je podolgovato, ozko okno brez šip. Njegova železna mreža zdaj pa zdaj seje na naju moko mesečine. Oba sva bela, mrtvaško bela ...

Na razkuštranca ob meni nisem več jezen. Saj je vendar še mlad puho-bradec. Ne smem ga žalostiti, zagreniti, kvariti ...

V temini štirih kotov bolj slutiva kot vidiva ostrizene, umazane ovce, stisnjene drugo k drugi. Čudne ovce. Ovce z otroškimi in z moškimi in s starčevskimi glavami. V temi se svetlika in naju gleda vedno več objokanih, prestrašenih, osteklenelih pa tudi jeznih človeških oči ...

Razkuštranec ždi ob meni in je samo začuden, ni ga še strah, hvala bogu. Obvarovati ga moram vsega hudega.

T-k-tk, t-k-tk udarjajo kolesa ob tračnice, ki peljejo zdaj vijugasto, zdaj naravnost. Kam? Kam, madona? V temo, v daljavo, v neznano ...

Razkuštranec ne sme opaziti, da me grabi sramotni strah. Do zdaj še ni opazil. Mirno vpraša:

Kje sva? Kam se peljeva?

Mirno odgovorim:

Kmalu se bova pripeljala ...

Kam?

Molčim, ker mu ne smem odgovoriti, da bi tudi sam rad vedel, kam se bova pripeljala,

T-k-tk, t-k-tk- t-k-tk . . . Tračnice so neskončno dolge. Slutim, da nimajo konca . . .

Okrog naju smrdi po šmiru, po lesni gobi, po umazanih ovcah. Slišiva blejanje . . . prestrašeno blejanje, nobenega človeškega glasu.

Zakaj je nenadoma tako gosta, grozeča tema? — že malo plaho zašepeta razkuštranec.

Saj ni . . . okrog naju ni grozeče teme. Ni!

Kaj pa je to?

Predor. Skozenj morava. Saj veš, če človek zaide v predor, mora . . . mora steči skozi njegovo vlažno, mrzlo temo, če hoče na drugi strani še kdaj priteči v svetlobo in v sončno toploto. Življenje so skoraj sami predori.

Staraš se!

Vem.

Ampak staraš se prehitro!

Zakaj?

Ker že starinsko modruješ o predorih življenja.

Najbrž imaš prav . . .

Potem dolgo govoriva molče.

Skozi najine oči prično drseti bodeče žice in iz njih praskajo solze. Zaman miživa. Nevarno, smrtno utrujenost nama prežene cviljenje velikan-skih železnih vrat. Vrata so mrežasta. Skoznje vidiva vse živo in mrtvo razkosano na štirikotne koščke. Na vratih je železen, zarjavel napis. Razkuštranec zloguje:

ARB - EIT - MA CHTF - REI. Kaj pomeni to? Tega jezika ne poznam.

Ves svet je preklinjal ta jezik. Bolje je, da ga ne poznaš.

Žrelo železnih vrat naju požre. Padeva v črevesje blatnih stez med srepečimi okni. Bojim se, da me bo razkuštranec vprašal, kjer hodiva, ali med počitniškimi hišicami ali med skladišči, hlevi, sušilnicami. Ne vpraša me, ker ob ograji iz bodeče žice zagleda majhno, koščeno telo. Hip, dva stiska ustnice, počasi dvigne glavo, ostro me pogleda in jezno vpraša:

Kdo je to?

Otrok . . .

Zakaj je nag in suh kot skelet?

Ne vem . . . res ne vem . . . pojdi, greva naprej!

On pa noče naprej. Gleda otroški skelet, nenadoma hlipne in zašepeta: Še diha, ljudje božji, še diha . . .

Gledava, kako se med rebri napeta koža komaj vidno dviga in spušča. Otroška roka naenkrat zgrabi prgišče mastnega blata, ki iz pesti primezi med koščenimi prsti in leze po hrbtni strani roke navzdol, kot sivorjavi črvi. Hip nato zadrgetata v krču koščeni nogi in potem negibno obležita v blatni luži. Napeta koža med rebri se ne dviga več . . .

Pojdi, že silim razkuštranca.

Počakaj! Je umrl?

Umrli.

Od česa?

Ne vem! Ne maram, nočem, ne morem vedeti . . . Greva!

Kam?

Mračni se, morala bova skozi mrak . . . pa nikar se ne boj, v dvoje bo laže.

Hvala bogu, na vrh žične ograje zagledava črnega kosa.

Rad poslušam kosovo žvrgolenje v prvem mraku. Zakaj ne poje? Ne morem, ne smem mu povedati, da kosi tukaj ne pojejo.

Zakaj ne poje?

Ne vem. Mogoče ima ptičjo angino — se poskušam izmuzniti s plehko šalo. Nočem mu povedati, da poznam tukajšnje neme kose. Dobri dve leti sem živel z njimi in tudi sam postal skoraj nem.

Kako dolge so te bodeče žice? Nimajo konca?

Ne boj se. Vse ima svoj konec. Vse in vsi. Tudi bodeče žice, čeprav so staknjene v krog ali kvadrat, ko od zmeraj nekaj ograjujejo, vklepajo, dušijo. Samo preščipniti jih je treba. Preščipniti jih moraš, pa boš videl njihov konec. Mlad si, močan si, lahko boš preščipaval bodeče žice.

Saj nisem mlad, saj sem ti! Koliko bodečih žic si preščipnil?

Premalo . . .

Ne vem, ali vidim z očmi ali z mislijo. Razkuštranec drži z obema rokama velikanske klešče in stiska, stiska, zadržuje dih, njegov obraz je že modrikasto rdeč, členki na rokah so že beli . . . stiska, stiska ogromne klešče, da bi nama preščipal vrzel, luknjo, prehod skozi na gosto in na debelo zvijugane bodeče žice. Pogledam desno, levo, nazaj — povsod bodeče žice. Tudi pred mano, pred razkuštrancem, pred nami, okrog nas same bodeče žice. Snovne in nesnovne, iz jekla in iz ideologij, iz filozofij, iz pridig in pokor.

Dva, tri korake levo od naju stoji sredi jeklenih bodečih žic nag človek. Na glavi ima črn umetniški klobuk. Koža nagega človeka je mrliško bela, da se zdi črn klobuk še bolj črn. Le kakšna onstranska šala, slepilo, črni humor je to, nag, stoječ mrlič s črnim umetniškim klobukom? Zmedena tesnoba mi pogled le počasi dviga od mrličevih koščenih stopal navzgor prek oglatih kolen, suhih stegen, vdrtega trebuha in rebrastih prsi do glave, do obraza pod črnim klobukom. Saj ni mogoče . . . glava je živa, prisežem, da kima in klobuk se pri tem ziba, obraz ni mrliško bel, v obrazu je rdečica življenja, obraz je živ . . . Veliko izbočeno čelo, pod njim majhen, rahlo kriv nos, na koncu stisnjen v nekakšno trnasto kapljo. Iz lučk majhnih oči sijeta milina in otožno vesel nasmeh, ki se skriva tudi v kotičkih ozkih ustnic. Brada je žensko gladka, majhna, v dveh od ust podaljšanih gubah stiska zelenkasti senci milo ironične trpkosti . . . Prepoznam ga . . . ampak molčal bom, molčal . . . razkuštrancu ne bom povedal, da je to moj prijatelj . . . Ludvik Mrzel. Pisatelj, ki je umrl. Umrl srečen, ker se ni mučil z umretjem sam, ampak so mu pri tem pomagali — z blatenjem njegove človečnosti — nekateri nepravilni pravičniki.

Zakaj je bil tisti otrok tako koščen? Zakaj je umrl? — vpraša razkuštranec nagega človeka pod črnim umetniškim klobukom sredi bodečih žic.

Kateri od mnogih?

Kako, zakaj mnogih?

Mnogo otrok je bilo koščenih, mnogo otrok je poginilo... Povejta mi — s smrtjo sem si zaslužil pravico — da vprašam: So koščeni otroci — majhni in veliki — poginili od lakote, od udarcev in vislic in strelav zaman... ali niso poginili zaman?! Odgovorita, odgovorite, poglobljenejši človeštva!

Pisatelju ne bi rad zagrenil onstranskega življenja, saj je že v tostranskem po krivici prekleto trpel. Hitro mu hočem odgovoriti, da koščeni otroci niso poginili od lakote, niso bili pretepani do smrti, niso viseli, niso bili postreljeni zaman — a besede mi obtičijo v grlu kot trni. Strmim v Mrzelov obraz pod črnim umetniškim klobukom in iz oči prek lic mi prično polzeti solze.

Zakaj mu ne odgovoriš? — me vpraša razkuštranec.

Odgovoril mi je... — reče Mrzelov obraz pod črnim klobukom.

Kako, saj molči!

Odgovoril mi je s solzami, mladi fant. Solze so zgovornejšje od besed.

Nag človek pod črnim umetniškim klobukom sredi bodečih žic postaja vse manjši in manjši in čez hip, dva je tam, kjer je stal, le še kepa črnega blata.

Odgovori mi že, kaj je s tabo? Vse mi hočeš zatajiti! Zakaj mi še na nobeno vprašanje nisi odgovoril? — vpraša razkuštranec.

Ne muči me z vprašanji! V slehernem vprašanju so skriti trni nasilja, kot kremplji v mehkih mačjih tacah!

Se bojiš, da bi ti opraskal srce? Bolje opraskano kot strahopetno srce! Kar priznaj si, da takrat, ko si bil jaz, v gimnaziji in na univerzi, nisi verjel, da bodo koščeni otroci — majhni in veliki — umirali od lakote in da bodo pretepani do smrti in streljani in obešani — zaman!

Zaman ravno ne. Za premajhno počlovečenje človeka pa. Mlad človek mora verjeti, da žrtve za čistejši svet niso zaman.

Pa zdaj, še verjameš?

Moja vera ne bi nikomur več koristila. Kosa, ki poje na vrhu železobetonskega nebotičnika in v hrupu avtomobilov, avtobusov, tovornjakov, tovarniških strojev in drobilcev kamenja, žlinder, čustev in misli — nihče ne sliši! Pa tudi če bi kdo slišal kosovo pesem, se ne bi raznežil in postal prijaznejši človek.

Težko živiš s takim spoznanjem?

Niti tega več ne vem. In to je najhujše...

Razkuštranec dvigne glavo postrani navzgor in prisluhne:

A slišiš?

Z ušesi ničesar...

S čim pa poslušáš?

Z drobovjem, prekleto... samo še z drobovjem.

Potem pa petja . . . lepega, krepkega petja ne slišiš, ubogi gluheec.
Slišim bolj kot ti!

Čigavo petje je to? Kdo poje?

Tvoje petje. Ti poješ. Se ne spomniš? Prisluhni daleč tja nazaj . . .
Slišim . . . že slišim. Pojem . . . v tebi pojem. Pojemo. Gostilna Lovšin v
Gradišču. Študenti pojemo . . . Kosce koso brusi . . . a žanjica žanje . . .
naprej v borbo za pravdo in svobodo . . . za pravdo in svobodo sloven-
skega naroda. Slišiš, kakšni čisti, zveneči, napadalni, gromoviti akordi?
Komaj . . . komaj jih slišim . . . tako so tihi, trudni, šibki, zagašeni, me-
gleni . . .

Zakaj imaš solzne oči?

Ne zameri, odpusti . . . ne morem, ne zmorem ti več skrivati. Solze
žalosti so to . . .

Zakaj?

Poslušam naše petje . . . poslušam in čutim, da je nekaj minilo . . . kar
se ne bo več vrnilo . . .

Še zmeraj si jaz in jaz še ne jočem!

Ampak ti, ti si jaz! Sicer pa . . . glej, ne jočem več. Le za koga naj bi
jokal, prekleto! Vse solze so od zmeraj zaman! Pojdi, greva. Naprej . . .
naprej mimo vsega . . . najina edina rešitev. Naprej, fant, pot pod noge!
Počakaj! Nazaj poglej . . . moraš, moraš kdaj pa kdaj pogledati nazaj!
Si slep, tamle za nama . . . odkod naenkrat pokopališče?

Požrl sem solze, znova sem pri močeh, znova poskušam razkuštranca
preslepiti in ga odrešiti hudih prividov:

Nobenega pokopališča ne vidim. To je park s kamnitimi klopčami . . .
Lažeš! Nehaj mi že vse prikrivati! Kdo so vsi ti skeleti z živimi glavami,
ki stojijo okrog velikega kamnitega križa?

Ne, nočem mu ubiti vere v pravičnico o lepem, pravičnem človeškem svetu.
Ne smem mu povedati, da so stoječi skeleti še vedno živi . . . mrlič. Moji
prijatelji, inženirji kemije Milan Stepišnik, Boris Kranjc, Branko Diel in
Ličen in Barle, španski borec. Pa Oswald in še kdo . . . še vedno živi . . .
mrtveci . . . ki so morali umreti mladi, močni, zdravi. In to po vojni, v miru,
na začetku priborjene svobode! Komu v pomoč? Komu v korist? Komu
v slavo? Komu na čast? Na ta vprašanja ne bom znal odgovoriti do smrti.
Tudi večni pomočniki smrti znajo odgovoriti na ta vprašanja le ljudstvu,
svoji vesti pa ne! In to mi je v tolažbo in veselje. Vem, vem, klavrno ve-
selje, jalova tolažba.

Povej mi že, kdo so ti skeleti z živimi glavami? A niso podobni tistemu,
ki je stal nag med bodečimi žicami s črnim klobukom na glavi? —
znova vpraša razkuštranec.

Ne vidim jih več. V tebi se dvigam . . . dvigam, ne čutiš . . . da letiva,
plavava . . . kot na Chagalovi sliki NAD VITEBSKOM . . . a ti veš, da
je lirik Chagal močnejši slikar kot španski bik Picasso . . . glej, a vidiš
pod nama, globoko spodaj . . . univerza, Kongresni trg, krošnje starih
kostenjev v Zvezdi . . .

Beživa! Brž, hitro zletiva čez grad in se skrija v grmovje na Golovcu — zasopne razkuštranec.

Zakaj?

Za božjo voljo, a si tudi že slep in ne samo gluhi? Ne vidiš? Nazaj poglej! Nad krošnjami kostanjev galopira po zraku črn konj in na njem črn jahač z izdrto črno sabljo, naperjeno naravnost v naju!

Sablje niso črne!

Ta je črna! Kdo je jahač, ki nama grozi s črno sabljo?

Ne boj se... to je že pokojni Zajdela. Poveljnik ljubljanskih policajev. Slepec, ne vidiš, kako izza nunske cerkve in nad realko in čez grad od vseh strani galopirajo po zraku naravnost v naju sami črni konji, črni jahači z izdrtimi črnimi sabljami?

Pravim ti, da so to le zaklete črne duše pokojnih policajev, ki se vračajo na kraj zločinov!

Tako star pa tako neumen! Policaji ne morejo biti pokojni, ker so nesmrtni. Ne čutiš, kako naju še danes prebadajo s črnimi pogledi in stražijo s svojimi črnimi sabljami? Si res že tako truden, »življenja in mandeljnov sit« in jalovo užaljen, da te to ne jezi več, da se temu ne upreš?

Jezi me, upiram se. Čivkanje ščinkavca med kričecimi škorci! Nihče ga ne sliši. Še sam komaj...

Moj bog, če bi vedel, da bom nekoč takšen ti... ne bi nikoli... Nikar, nikar ne povej do konca, kar si hotel povedati! Ne pohodi mi zadnje iskre kresa, ki sva ga nekoč pomagala prižgati. Brez te iskre bi v temi zgubil samega sebe...

Razkuštranec mi začudeno gleda v oči. Ne zmaknem jih. Spet sem trdno na trdih tleh. Stojim, nisem še padel. Z mano v meni še vedno stoji tudi razkuštranec...

Mimo naju nenadoma zažubori reka prvomajske povorke. Čudni prvomajski sprevod. Nikjer mladih prsatih deklet, nikjer mladih športnikov, ne študentov ne delavcev. Sami starci. Kolona za kolono samih otrdelih starcev...

Daj, pridruživa se prvomajskega sprevoda. Se spominjaš prvomajskih juter na Rožniku? Zakurili smo kres in govori in petje in potem povorka po mestu, vzklikanje, rdeči nageljni. Daj, zakorakajva še enkrat! Pridruživa se!

Komu?

Prvomajskemu sprevodu vendar, saj koraka mimo naju, slepec!

To ni prvomajski sprevod! Ne vidiš, da koračijo v vrstah sami starci, sami gasilci?

Gasilci? Bi se rad smejal? Blede se ti!

Sami gasilci! Kar poglej tja nazaj, sami gasilci prihajajo. Povsod le stari, trudni gasilci. In ne vprašuj me zakaj! Sam ne vem, ne maram, nočem vedeti, zakaj potrebujemo toliko in vedno več starih gasilcev. Samo zato, da bi se jim le smejali — tako kot vedno — gotovo ne! Greva! Naprej, naprej mimo vsega... najina edina rešitev...

Kam? Povej že enkrat, kam je prav, da greva?
V hipu ko hočem razkuštrancu odgovoriti, naju nekaj neznanega, zlobnega ... vrag vedi, kaj je to ... surovo pahne naprej, da se opotečeva naravnost — v lagersko plinsko celico. Razkuštranec seveda ne ve, da je to plinska celica.

Zakaj me pa pehaš v to temno kopalnico? Zakaj ni nobene luči? Skoraj nič ne vidim ... Ne ... ne, saj to ni kopalnica ...

Ni več kopalnica ... bila pa je.

In zakaj ni več? Saj so vendar ob obeh stenah in po sredini ... megleno vidim ... še vedno tri dolge vrste tušev. Počakaj, otipal bom enega ... Zakaj so suhi, zarjaveli? Vse kaže, da iz njih voda že dolgo ni tekla.

Res je. Iz teh tušev voda že dolgo ne teče več ...

Ne, ne bom ti povedal, da skozi luknjice teh tušev sikajo strupeni plini ... Pomanem si oči ... Pod tuši, na mokrem, čistem betonu ležijo drug čez drugega naga trupla ljudi. Nagi mrtvi moški, nage mrtve ženske, nagi mrtvi otroci. Vsi so ostriženi na balin, vsi imajo modrikasto zelene obraze, vsi me gledajo z bolščečimi steklenimi očmi. Negibni kupi človeškega mesa. Duši me gost duh po gnilih gobah. Nagi mrtvi ljudje. Zadušeni, zastrupljeni ... poginili so. Za koga? Zame, za razkuštranca, za nas! Za vse žive! Nenadoma mi groza izostri sluh. Slišim ... prisežem, da slišim šepetanje:

Vam je naša smrt pomagala v svet brez strupenih plinov?

Molčim. Prekletost ... kako mi ta molk grize srce ...

Šele zdaj so se mi oči privadile na temo. Človek božji, med kupi nagih mrtvecev stojiva! — prestrašeno zašepeta razkuštranec.

Ne boj se, zašla sva v navadno mrtvašnico ...

V mrtvašnico?

Vojna je, mnogo ljudi pade, mrtvašnic je premalo, pa morajo za mrtvašnice uporabljati tudi stare kopalnice ...

Ne verjamem ti ...

Moraš verjeti ... moraš, fant!

Zaukazana vera hitro umre. Greva, proč od tod ...

Proč od tod že ... ampak čas je, da se ustaviva ... da si oddahneva ... da se oddahnemo, sedemo k pomenku, vse premislimo, pretehtamo in si odgovorimo na vsa neusmiljena vprašanja. Na vsa!

Že ves čas te vprašujem a ti molčiš ali pa lažeš! Ampak na nekaj vprašanj mi moraš odgovoriti ... moraš ... če hočeš, da bom še naprej ti ...

mi proseče zašepeta razkuštranec.

Vprašuj!

A revolucije zmeraj držijo častno besedo, ki jo dajo ljudstvu?

Napoleon je rekel: Da bi držali častno besedo, je najboljša, če je nikoli sploh ne damo.

Izmikaš se! Pa ne da postajaš srečen suženj? Srečni sužnji so največji sovražniki svobode!

Srečen suženj pa še nisem! Trudim se ravnati po Einsteinu, ki je rekel, da ne smeš storiti ničesar, kar tvoja vest obsoja, pa tudi če to od tebe zahteva država.

Povej, če je človek res svoboden šele takrat, ko se ničesar ne boji in si ničesar ne želi?

Tega nočem še vedeti...

Verjameš v prihodnjo »večno srečo« ljudi?

Bernard Shaw pravi: Ni človeka, ki bi mogel prenesti »večno srečo«. Večna sreča bi bil pekel na zemlji.

Kaj pa vera v obljublajoče bogove? — razkuštranec ne neha vrtati vame. Namerno mu odgovorim črnogledo.

Vera v kakršnekoli bogove je kot kresnica. Da sveti, ji je potreben mrak.

In tvoj pogum, stari?

Pogum je za bedaka — pravijo bedaki.

Spet se izmikaš s cenanim duhovičenjem, namesto da bi o svojem pogumu kritično razmišljal.

Ne razmišljaj preveč, dragi moj fant. Bolj kot razmišljamo, bolj postajamo strahopetni.

Zame je prav vprašanje poguma osrednje vprašanje! Sem v tebi še pogumen ali nisem več pogumen? Zgani se, greva!

Kam?

Po odgovor.

In že sem v razkuštrancu... in z njegovimi koraki v hipu koračim po Cesti dveh cesarjev... in potem zavijem s ceste med barake, ki so jih »pozabljeni ljudje« zbili skupaj iz starih desk, pločevine, katranske lepenke in kaj vem še iz česa...

Te barake sem že enkrat videl... ne morem se spomniti kdaj... vem, vem le to, da sem jih nekoč videl... le manj, manj jih je bilo...

Razkuštranec stopa tesno ob meni. Ne gledam ga... a vseeno vidim, čutim z vsem telesom, kako me njegovi pogledi ožigajo, kot nevidne ožigalke. In ko v hipu zaslutim, kaj bo rekel, že reče:

To je tista SIBIRIJA, v kateri sta pred vojno s kiparjem Pirnatom pila črno kavo pri Polikarpu, enem od takratnih brezposlenih delavcev, ki sta ga srečala ob dveh ponoči v kolodvorski restavraciji. Kajne, da je to tista SIBIRIJA?

Tista...

Je v tej SIBIRIJI manj barak kot pred osvobodilno revolucijo ali več? Vprašanje je demagoško, fant moj!

Demagoško ali ne demagoško, mene zanima tvoj odgovor! Bo pogumen?

Število takihle obrobnihi barak ne more biti merilo za celoten socialni napredek!

In vendar ljudje v teh barakah sreče še niso našli!

Živimo, da srečo iščemo in ne da bi jo našli...

Sramota! Oportunistični sofist! S takimi odgovori me ... me — ubijaš! Ne, ne, fant ... ne bom te ubil ... ne smem te ubiti ... ne bom, ne bom ... samomorilec ... oprosti, saj ne mislim tako, kot odgovarjam ... dolgo, predolgo že romava pa sem truden in govoričim spravljljive sofizme ... razumi me, prosim ...

No ... saj nisi najslabši. Kakšen cinik bi rekel: V socializmu vse napreduje, pa je v njem tudi SIBIRIJA večja kot pred vojno.

Kot detel, ki trka po skorji drevesa, ko pod njo išče črva ... moj pogled preiskujoče trka po razkuštrancu, ali me res razume ali je zloben ... in nato se glasno zasmejem.

Zakaj se smeješ?

Ugibaj! Nemara se poskušam vsemu smejeti iz strahu, da ne bi moral zaradi vsega jokati ...

Kaže, da si res hudo truden ... peš ne boš več mogel po cestah svojega križevega póta ... peljiva se!

Peljeva se v neznanstvo dolgem, zelenem mercedesu (daljši je kot mrliška limuzina!) peljeva se iz mesta. Blatniki zelenega mercedesa so karminasto rdeči in štrlijo kot krila letala. Volan je smešno podoben trnjevi Kristusovi kroni, a ga vseeno strastno stiskam. Med vožnjo s takšno tesnobo in strahom razmišljam, kam me vodi razkuštranec, da zapeljem skozi križišče mimo rdečega semaforja. Brlizg piščalke in že je ob zeleno karminastem mercedesu velikanski možak. Nenavaden, prečuden, že kar nenaraven. Obraz ima mnogobarven, da je videti kot kakšna fovistična maska. Čelo krvavo rdeče, oči jekleno sive, nos vijoličast, lica oranžna, usta ledeno zelena, zobje plavi, brada rumena. Izpod sajasto črne čelade silijo veliki šopi listnato zelenih las. Možak je oblečen v klovnski kombinezon, sešit iz raznobarnih krp. V rokah drži kratko, debelo ježevko. Razkuštranec mi zashepa:

Čuden prometnik ...

Zares je nenavaden. Taki so najbrž »prometniki človeštva«, poskušam razkuštranca razvedriti z nerodno šalo.

Čudni mnogobarvni možak mi ljubeznivo požuga z ježevko in gromoglasno reče:

Prometni prekršek! Odšteli bomo 200 novih dinarjev kazni, državljan! A kar 200 novih?

Individualisti in neposlušneži prevečkrat vozite skozi naša križišča in križpotja prehitro, premalo premišljeno, zaletavo in predvsem svojeglavo, državljan! Spreglejte že vendar, da tako ne bomo nikamor prišli brez karambolov! S tem ogrožamo naš celoviti napredek!

Tovariš, saj se ni še prižgala rdeča luč, ko je zapeljal v križišče. Takrat je zelena ravno ugasnila in prižgala se je šele oranžna ... Malo razmišljen je bil, veste ... to je naš pisatelj, umetnik, saj razumete ... me poskuša reševati razkuštranec.

Umetnik gor, umetnik dol, dvesto novih dinarjev bomo plačali takoj, prosim! Umetniki in njim podobni posebneži, ki ne spoštujejo našega

prometnega reda, povzročajo na avtocesti našega napredka prometno zmedo, gnečo in s tem zastoje! Dvesto novih, državljan!

Plačam. Vžgem motor in v rdeče krilatem zelenem mercedesu na pol letiva na pol drviva po cesti in že sva zunaj mesta. Razkuštranec jezno reče: Zakaj si temu važnemu »prometniku človeštva« brez ugovora tako hitro odštel dvesto novih dinarjev?

Izkušnje, dragi fant, izkušnje! Kdor se »prometnikom človeštva« upira, ga kaznujejo dvojno. Se pravi, plačal bi štiristo novih dinarjev kazni. Mislim, da bi morali poklicnega šoferja drugače kaznovati kot pa zamišljenega umetnika. Nobenega smisla nimajo za raztresenega umetnjakarja tvoje sorte in sploh za umetnost.

Motiš se! Od vseh glasbenih instrumentov je imela največji vpliv na zgodovino umetnosti in kulture — policijska piščalka...

Občudujeva čudovito lepo srednjegorsko dolino. Voziva se z letalskim mercedesom in z domišljijo... in že sva na morski obali in takoj za tem v razkošni lovski koči... čez nekaj hipov pa se že voziva skozi prečuden gozd iz samih velikanskih lovskih pušk in iz deset, petnajstmetrskih ribiških palic... in potem se voziva mimo počitniških hišic in mimo rjavega moškega in nage blondinke v njegovem naročju pa mimo tenis igrišča, mimo plavalnega bazena pa mimo do ramen gole ženske roke, ovešene z zlatimi zapestnicami, in mimo še enega plavalnega bazena v ograjenem vrtu...

Razkuštranec mi prične šepetati:

Glej... le glej... to je film, ki ga sproti snemam zate...

Naenkrat sediva na belo pobarvanih železnih vrtnih stoli, ki so videti, kot da so urezani iz poškrbljenih belih čipk. Blizu naju v podobnem ležalnem stolu ob vrtnem plavalnem bazenu na pol leži gromozansko plečat in mišičast moški v kopalnih hlačkah. Čuden moški. Njegovo telo, dlake in lasje, vse je karminasto rdeče. Tudi njegovi zobje so karminasto rdeči. Pogovarja se s čokoladno zagorelo, koščeno žensko, ki leži na robniku bazena, v katerem plavata, čofotata in kričita dva pegasta mulca, za njuno starost čudno kosmata po telesih, podobna dvema čopastima ponirkama.

Spogledam se z razkuštrancem in mu tiho rečem:

Preblizu sva se usedla, videli naju bodo...

Ne boj se, ta dva tako oslepela za vse okrog sebe, da sva za njiju nevidna, prozoren dim...

Pomanem si oči... za vruga... a se prsi karminastega moškega svetlikajo kovinsko in emajlasto, ali se mi blede?

Ne blede se ti, kar natanko poglej! — zašepeta razkuštranec.

In vidim: Na karminastih prsih moškega kolajna pri kolajni, sama odlikovanja zapičena s svojimi iglami in sponkami kar v živo meso.

Razkuštranec me zbadljivo vpraša:

No, ti korajžni vsevednež, a veš, kdo je ta karminasti ovešenec z odlikovanji?

Najbrž kakšen zaslužen gasilec...

In veš, kdo mu daje toliko odlikovanj?

Najbrž organizacije, ustanove in podjetja, v katerih je uspešno gasil...

Manija odlikovanj, ki si jih že od nekdaj gasilci dajejo drug drugemu, postaja že ljubko smešna...

Na obe vprašanji si zaradi strahu namerno odgovoril narobe. Izmikajoče! Naj ti posodim svoj pogum?

Nič posodim! Daj mi ga... vrni mi ga... saj tvoj pogum je le pri tebi ohranjen moj pogum!

Vzemi si ga že nazaj, da ne boš potonil v ravnodušnosti in postal srečen suženj...

...ampak da bom postal spet ti, kajne? Dva v enem. V obeh oba. Takrat je vseeno, kdo od naju govori.

Z rdečerkrim zelenim mercedesom letiva... letiva in predirava breje nevihtne oblake, da iz sebe izlivajo gost dež... Spuščava se... vidiva vse več in več montažnih hiš, nekakšno stanovanjsko naselje, lager, ogromen otroški vrtec ali vrag vedi kaj. Pristaneva. Izstopiva iz zelenega mercedesa in kreneva med hišami proti velikanskemu dvorišču, ki je nabito polno samih otrok... nekaj tisoč otrok... pet, šest, deset, dvanajstletnih... vsi do zadnjega se mi zdijo svetlolasi in svetlooki, čeprav mi razkuštranec pravi, da se mi sanja. Vrag vedi, zakaj so vsi ti otroci stlačeni na tem ogromnem dvorišču tesno drug ob drugem. Tisoči njihovih oči naju gledajo neprijazno, samozavestno, predrzno. Čudna, nekakšna topla radovednost naju pahne naprej in zaženeva se med otroke in vprašujeva:

Punčka, čigava si?

Was?

Fantek, si ti Slovenec?

Ich verstehe nicht...

Da, ti, ti, svetlolaska... je tvoja mama Slovenka?

Was?

Najbrž je Slovenec samo tvoj oče, kajne?

Was?

Neprijazni pogledi tisočglave množice otrok so naju spodili. Z grenkimi solzami v grlu bežim k rdečerkrimlemu zelenemu mercedesu in spotoma zadihano vprašam razkuštranca, ki hiti z mano v meni in z mojimi koraki:

Was... Was... kaj storiti?

Razkuštranec se mi spodbudno zasmeje:

Le z mojim pogumom iz tistih univerzitetnih let boš lahko pošteno odgovoril na to in na podobna vprašanja... odgovoril pošteno zato, da bi bilo takih vprašanj čim prej čim manj. Le z mojim pogumom boš lahko hodil do konca pokonci in gledal... z odlikovanji ovešene jare gospode naravnost v oči!

V drobovju me boli, ker razkuštrancu ne smem pokazati, kako sem ga vesel. Vesel, ker je jaz in vendar ni še jaz. In ker nočem, da bi v meni... on postal moj današnji jaz... bi rad že končal to najino hudo romanje skozi privide, prisluhe in hude resnice. A kaj, ko ne morem... ker morava naprej skozi vse tisto mrtvo... kar je še živo... Morava skozi, pa čeprav s koraki utrujenimi na smrt. Le lažem mu lahko naprej. Vse večkrat se mi

zazdi, da tudi razkuštranec že ves čas najinega romanja ve vse ... in da drug drugega vlečeva za nos, da laže tavava skoz žalost.

Okrog naju je hipoma vse vijoličnordeče. Nedoločljiva, neulovljiva, zahrbtna moč naju peha po neznansko dolgem hodniku, polnem vijoličnordečega mraka. Betonski pod, strop in desna stena so vijoličnordeči. V levi steni, na vsak tretji meter, neskončna vrsta železnih, vijoličnordečih vrat. Zapahi, ključavnice, verige, špijončki ... vse vijoličnordeče. Pred vsakimi vrati naju prebude z bliskom oči plečat moški v vijoličnordeči uniformi z vijoličnordečo šajkačo nad vijoličnordečim obrazom. Vsi držijo v pesteh vijoličnordeče pendreke. Z njimi naju surovo suvajo naprej, naprej, naprej ...

Zaprta sva — mi prišepne razkuštranec.

Ne, ne ... to je le v muzej spremenjen srednjeveški grad. Srednjeveške ječe gledava ...

Lažeš! Uiti jim morava! So vsa ta vrata izhodi?

Niso. Izhodna vrata so najbrž na koncu hodnika. Če hočeva tja, morava ... morava mimo vseh vijoličnordečih mož. Samo oni odklepajo izhodna vrata. Od zmeraj je tako in tako tudi bo.

Na koncu hodnika so res dvokrilna železna vrata. Pred njimi stoji od vseh vijoličnordečih mož najbolj vijoličnordeč možak. Stoji razkoračeno, trdno. Tudi ta vrata in dvojni zapahi in dvojne verige in dvojne ključavnice ... vse je vijoličnordeče. Maneva si pekoče oči, prekleto, saj bova oslepela od vsega vijoličnordečega!

Vijoličnordeči možak pred vrati naju uživaško dolgo prebada z vijoličnordečimi pogledi. Potem počasi odklene ključavnice, spusti verige, sname zapahe in odpre vijoličnordeča vrata, da pljuskne v naju bela svetloba in spere z naju lišaje utrujenosti, pod katerimi se je dušilo upanje, ki zdaj zadiši iz najinih teles in duš. Vijoličnordeči možak na dolgo smrkne, požre smrkelj, se vijoličnordeče zakrohota, smeh odseka in šepetaje milo reče:

Razkuštranec, marš ven!

Oba ali pa nobeden! — se upre razkuštranec.

Stari bo ostal tukaj! Tam zunaj potrebujemo mlade!

A hočete, da bom tam zunaj postal tak, kot sem zdaj ... v njem?! zakriči razkuštranec.

Vijoličnordeči možak s karatejskimi prijemi zgrabi razkuštranca za ovratnik jopiča ter za hlače na zadnjici in ga v loku vrže ven.

Saj si v meni še zmeraj tak, kot si bil takrat v gimnaziji in na univerzi in tak boš tudi ostal! Verjemi, verjeeemiiii! — kričim na vse grlo za razkuštrancem in iz oči mi polzijo prek lic solze jeze in ljubezni.

Tišina! Mólči — zarjove vijoličnordeči možak. Meni pa solze vrejo in vrejo na oči, da se vijoličnordeči možak razmigota v megleno liso. Po vsem telesu mi odmeva vijoličnordeči krik: TIŠINA! MÓLČI! Odmeva tako brneče, da me vsega mrtviči. Boki, stegna, kolena, stopala, vse je vedno bolj mravljinčasto, neobčutljivo, korak je gluhi, ne zgane se, prekleto, kako sem truden. Skopičim se kar na tla in sedim, sedim. Ne morem več nikamor. Ne nazaj ne naprej. Zvezan sem, priklenjen, zaprt. Mižim. Dolgo mižim.

Predolgo. In miže zagledam, da ob meni naenkrat znova sedi črnolasi razkuštranec, tisti jaz iz študentovskih, bojevitih, verujočih let.

Se ti je zmešalo, fant? Vijoličnordeči možak ti odklene zapor in te vrže ven, ti se pa kar sam vrneš k meni, ki sem zaprt. Zakaj, prekleto? Da te zdramim, prekleto, in ti povem, da sploh nisi zaprt, da te nihče več ne zapira in če si kljub temu zaprt in zazidan, si se zaprl in zazidal sam. Ti sam! Rad bi te zdramil tudi zato, ker ti verjamem, kar si kričal za mano, ko me je vijoličnordeči možak vrgel iz vijoličnordečega mraka v svetlobo dneva.

Kaj sem že kričal za tabo?

Da sem v tebi še zmeraj tak, kot sem bil takrat v študentskih letih in da bom tak tudi ostal. Če sem v tebi res še zmeraj tak, me ubogaj! Vstani! Greva!

Kam?

Naprej, namišljeni bolnik, naprej vendar! Prej si vodil ti mene, zdaj jaz tebe. In da ne boš več molčal!

Si pozabil, da je vijoličnordeči možak kričal: TISINA! MÓLČI! Včasih si se ukazom nasilja uprl! In zakaj pozabljaš, da je manjša klavrnost, manjši greh strahopetno molčati o sencah, kot pa molčati o soncu!

Ne razumem te.

Pojdi lepo za mano pa boš hitro razumel!

In hodim za razkuštrancem, neznansko truden a vendar hkrati neznansko vesel, da moj vodnik še ni omagal v razočaranjih in me vodi naprej, naprej . . .

Naenkrat zagledava sončne lise, ki jih seje v peskovnik krošnja mlade lipe na igrišču novega otroškega vrtca. Gledava, kako otroci z lopaticami lovijo po pesku te migotajoče sončne lise ter z njimi znova in znova poskušajo napolniti svoje lončke, hitro, hitro, kdo bo imel prej poln lonček sonca? Kdo? Nobeden? Vsi? In če vsi, kdaj? Prekleto, zakaj so ta vprašanja neodgovorljiva?

Rjavopolt fantek, ki naju gleda z dvema žametnočrnima mačehama, dvakrat smrkne in reče:

Strička, a bi vidva rada letela?

Rada, samo povej kako, s čim?

Jaz sem indijanski general indijanske letalske flote vseh letal v otroških vrtcih. Posodim vama naše letalo, tamle za toboganom stoji. Dozolim vama enourni polet nad deželo našega indijanskega boga sonca. Govoril sem!

Razkuštranec se zasmije in že sediva v lesenem letalu igrači, vžgeva motorje domišljije in že letiva nad hribi in dolinami, nad mesti in vasm, nad rekami in cestami, letiva nad pogozdenim kraškim svetom, nad obdelanimi polji, nad novimi hidroelektrarnami, termoelektrarnami pa nad atomsko elektrarno in letiva nad novimi avtocestami, mostovi, nad novimi naselji, novimi šolami, letiva nad novimi malimi in velikimi tovarnami, letiva, letiva . . . Razkuštranec mi veselo reče:

Vidiš, kaj vse je pod nama?

Vidim.

A ti samo vidiš? Jaz pa sem vsega tega tudi vesel. Ploskam rokam in glavam, ki so vse to naredile!

Če ploskaš ti, se pravi, da ploskam jaz. To mi včasih pomaga preživeti grenke ure.

In zakaj potem molčiš, oziroma molče ploskaš? Ni prav, da o vsem tem molčiš! Ni prav, da le jamraš, godrnjaš, napihuješ napake drugih, sam sebi pa se udobno smiliš, zagrenjenec!

Samorodnega zagrenjenca ni! Zmeraj ga zagrenijo drugi! In sploh, za boga, mólči! Nočem, da padeš med pridigarje, prekleto! Sit sem besednih pridig brez pomagajočih dejanj!

Tudi to ni prav, da ne znaš obrzdati v sebi popadljivega kolerika!

Ni prav — edino to ni prav! — vem.

Če veš, pa končno razumi, kar sem ti že večkrat rekel!

Kaj neki si mi že večkrat rekel?

Da je manjši greh strahopetno molčati o sencah, kot pa molčati o soncu!

Kadarkoli o čemerkoli oprezno molčim, molče najbolj na glas preklinjam, obsojam, smešim, grizem sam sebe . . .

Prekleti molk. Molk. Zgovoren molk, mučen, grobni molk, kulturni molk, enominutni molk. Zaviti se v molk, pogrezniti se v molk, pretrgati molk. Molčanje, molčeč, molčeča, molčečen, molčečnost, molčečnež, molčečnica, molčečnik, molčav, molčeč človek, molčeč pogled, molčeče srce, molčati kot zid, molčati ko riba, molčati kot grob . . . o tem viri molčijo.

Molk vlada. Zgubili smo besede. Zgubili smo domačo, govorno, pisano, tiskano besedo. Zgubili smo trdo, ostro in lepo, dobro, toplo, resno, moško in častno besedo. Snedli, požrli, prelomili smo besedo. Beseda zastaja, beseda ne gre z jezika. Nikogar ne držimo za besedo. Beseda se ni uresničila, beseda ni meso postala. Ne pridemo do besede. Ne oglašamo se k besedi. Besedo nam je vzelo.

Molk vlada. Molk nas rešuje. Molče govorimo le znotraj, pod kožo, z jetri, z drobovjem, z žolčem. Molk, molk . . . Zaukazan molk, svobodni molk, trmasti molk, nevarni molk, lisjaški molk, mežnarski, strahopetni, sramotni molk, pritrjujoči molk pa žalostni in grenki molk. Prekleto, koliko žalostnega molka.

Muči me neusmiljeni spomin. Smrtni marš lagerašev. Marširali smo . . . surovo gnani, zastraženi, sestradani, pretepani, streljani . . . zaviti v grozljiv, preteč molk . . .

In mnogo talcev je pred puškami ponosno molčalo!

Jetniki v dolgoletni ječi umolknejo.

Trpljenje, strah, zvitost, hinavščina, častihlepje . . . vse se skrije v molk.

Molk je koristnejši kot opravičevanje, močnejši kot prošnja, varnejši kot upor.

Molk odžene obtožbo in kazen.

Molčiš in nihče te ne more preprositi, da spregovoriš — razen s pomočjo rablja. Pa še z njim ne izvabiš besede slehernemu.

Rablji, kralji, cesarji, graščaki, papeži vseh barv ne molčijo. Molčijo podložniki, molčijo verniki, molčijo tlačani. Srednjeveški in današnji. Žalosten, grenak molk. Molčijo sužnji vseh mnogobarvnih ideologij. Zelenih in oranžnih, rumenih in modrih in mavričnih.

V taboriščih zelenih nasilnikov poginejo milijoni nedolžnih ljudi. Svet molči. Molči o črvu v breskvi in govoriči le o njeni žametno lepi koži.

Oranžna vojska bombardira, požiga vasi in pomori na tisoče mater in otrok. Ljudje molčimo.

Mavrične rakete raztreščijo svobodno državo. Vladarji sveta molčijo.

Požrešni NAPREDEK ČLOVEŠTVA zastruplja zrak in zemljo in živali in ljudi. Požrešne ideologije zastrupljajo misel in čustvo. Ljudje molčimo. Molči o črvu v breskvi in govorimo le o njeni žametno lepi koži. Preklete, koliko črvov v breskvi sveta in koliko žalostnih, strahopetnih, sramotnih, kramarskih molkov!

Le kako je mogoče, da šele na jesenska leta spoznavam, da je med vsemi zločini MOLK — eden največjih!

Slišim, kako mi jezno očitate:

Tudi ti molčiš!

Ne vedno... a vendar — prevečkrat. Kdaj pa kdaj sem namreč »življenja in mandeljnov sit«. Pa tudi takrat ne molčim zmeraj. Včasih celo zapojem. Žalostno, jezno, še večkrat pa tudi veselo, zbadljivo pesem. Zato naj za piko na koncu tudi DESETIM BRATOM zapojem pesem. Pesem, ki poje, kako v meni tisti črno lasi razkuštranec iz mladih let kljub mozoljastemu življenju kdaj pa kdaj reče: Življenje je lepo in bo, vrag vedi kdaj, nemara še lepše. Pomagaj tistim, ki za takšno življenje delajo!

Moj čas že čas je dolgih senc,
moj čas je zdaj že čas jeseni,
vse bolj megleni so samotni dnevi,
napevi ptice hrepenenja
v šumenja mrzlih se vetrov gubijo.
Že rjavijo listi mi spominov
in ustvarjalni dan se krajša
in daljša nemoči se noč,
da sem zgubljen povsod in ves.
Prekanjeno zapušča me še kes
in v motna tavanja me vleče dvom
tja k blatnim, spolzkim, mastnim tlom
na dno nevere in grenkobe,
črvivih sklepov, cinične tesnobe.
Zdaj vse strasti papirnati so zmaji,
zdaj dušo mi obraščajo lišaji,
telo pa, ki je v njem že trudna kri,
še vedno domišljavo koprne
po toplih prsih ženske,

da sanje so nebeške in peklenške.
 Moj čas so tedni, meseci in leta,
 ko trudna misel v daljo več ne leta,
 ko še najmanjše hrepenenje je odveč
 in ko srce, ta mali mlin, ne melje več
 pšenice za masleni kruh ljubezni,
 ko še spomini nanjo so dvorezni.
 In vendar, bivanje ni le grenkóst,
 že greti se na soncu je sladkost,
 živeti je lepó, če slednji dan
 vsaj malo od življenja si pijan!

Marjanca
Colarič

Pesmi

BOJ še zmeraj traja boj v nas,
 pa ni nikjer
 sledu krvi:
 znotraj teles so le
 velike, počrnele rane,
 ki segajo že do možganov.

udje postajajo hromi od groze,
 le misli še delujejo
 bliskovito in udarno,
 skoraj zmeraj
 v škodo drugega.